

Asia: VN/4305/2022

Lausuntopyyntö maalittamisen rikosoikeudellista sääntelyä koskevasta arviomuistiosta

Yleistä

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Sanoma Media Finland Oy (jäljempänä ”Sanoma”) yhtyy Medialiiton lausuntoon maalittamisesta.

Maalittamisen määritelmä

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Maalittamisen tarkkarajainen määrittelemine on hankalaa.

Yksittäisiä häiritseviä viestejä tai muita toimenpiteitä ei välttämättä voida katsoa maalittamiseksi, mutta kun tällaisia toimenpiteitä aletaan yllyttämällä tai muutoin järjestelmällisesti (myös epäsuoraan) kannustamaan yleisöltä yksilön suuntaan, voidaan tilannetta arvioida toisin. Joukkovoimalla toteutettu järjestelmällinen ja lukumäärältään suuri häirinnän määrä voivat aiheuttaa yksittäiselle kohteeksi joutuneelle henkilölle merkittävää haittaa ja oikeudettomasti johtaa tämän yhteiskunnallisen toiminnan mahdollisuuksien heikentymiseen.

Olenainen maalittamisen tunnusmerkki on kohteen häirinnän järjestelmällisyys. Olenaista on myös yritys vaikuttaa kohteen toimintaan häirinnällä (yleensä siten, että kohde ei osallistuisi enää keskusteluun). Mahdollista on myös, että maalittamisella yritetään vaikuttaa uhrin toimintaan ja päätöksentekoon esim. virkatehtävissä. Näihin tarkoituksiin pyritään pääsemään oikeudettomasti muun muassa uhkailemalla, häirinnällä, ja levittämällä uhrin yksityisiä tietoja julkisuuteen. Henkilöä pyritään tarkoituksellisesti mustamaalaamaan ja vaikuttamaan hänen toimintaansa usuttamalla ihmisiä hänen kimppuunsa. Pyrkimyksenä on saattaa uhri suuren yleisön silmissä huonoon valoon ja saada muut häiriköimään uhria.

Asiallista kritiikkiä ja henkilön toiminnan kommentointia ei tule tietenkään kieltää. Olenaisena erona asialliseen kritiikkiin, maalittamisessa ja siitä seuraavassa joukkovoimalla toteutetussa häirinnässä keskitytään seikkoihin, jotka eivät liity uhrin toimintaan kyseisessä tehtävässä. Pääpaino on tällöin asiattomassa tai oikeudettomassa kommentoinnissa, joka voi keskittyä esimerkiksi uhrin ulkonäköön tai olla muutoin uhkailevaa. Tyypillistä on myös kohteen yksityisten tietojen levittäminen sosiaalisen median kanavissa. Vaikka maalittaminen ja siihen liittyvä häirintä tekoina

kohdistuvat muihin seikkoihin, kuin kohteen omiin toimiin tämän työ- tai virkaroolissaan, on kohde kuitenkin useimmiten valikoitunut nimenomaan roolinsa tai tehtäviensä vuoksi.

Tarve säätää maalittaminen rangaistavaksi ja rangaistavaksi säätämisen edellytykset

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Arviomuistiosta ilmenee, että lainsäädännössä on puutteita, joiden vuoksi maalittamiseen ei ole kyetty asianmukaisesti puuttumaan. Muistiossa on tuotu esiin hyvin sekä toimenpiteet, joilla ongelmiin voidaan puuttua kuin myös ne perusteet, miksi rikosoikeudellisia säännöksiä tarvitaan.

Kuten arviointimuistiossa on huomioitu, saa merkittävä osa toimittajista viestejä, joissa toimittajaa uhkailtiin väkivallalla. Uhkailu on tapahtunut sähköpostilla, puhelimitse, kasvokkain, eri pikaviestimillä, sosiaalisessa mediassa tai kommenttipalstoilla. Maalittamisen on katsottu voivan aiheuttaa kohteessaan pelkoa ja turvattomuuden tunnetta. Tällaisten vaikutusten vuoksi kohde, ei enää välttämättä voi osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan tai hän ei voi suorittaa (julkisia) työtehtäviään.

Sosiaalisen median alustat ovat panostaneet laittoman sisällön poistamiseen, mutta alustojen itsesääntely ei riittävää. On selvää, että monet häiritsevät viestit voivat jo nykyisellään täyttää esimerkiksi kunnianloukkauksen tunnusmerkistön. Monet julkisessa roolissa olevat ihmiset luultavasti saavat ja sietävätkin jonkin verran jo nykyisellään häiritseviä viestejä.

Kannatettavaa on myös se, että sääntelyllä puututaan myös maalittamistoiminnan yksittäiseen käynnistäjään. Verkkohäirinnän organisointi ei välttämättä itsessään sisällä olemassa olevien rikostunnusmerkistöjen mukaista viestintää. Se voi kuitenkin vahvasti ohjata muita häirinnän organisoijaan liittyviä toimijoita häirintään omalta osaltaan. Usein maalittaja voi pyrkiä ohjaamaan muiden verkkotoimijoiden toimintaa varsin hienovaraisillakin viesteillä, kuitenkin tietoisena, että se voi johtaa kohteen kannalta epäasialliseen ja painostavaan viestintään muilta toimijoilta. Ennakoitavuuden kannalta tulisi olla mahdollisimman selkeästi säädettyä, millaisen viestinnän voidaan katsoa yllyttävän rangaistavalla tavalla muita toimijoita häirintään. Rangaistavaa tulisi olla ainakin sellainen toiminta, jossa maalittaja voi pitää tai sen olisi tullut pitää hyvin todennäköisenä, että hänen järjestelmällinen viestintä ja häirintään yllyttäminen voi johtaa kohteen järjestelmälliseen häirintään.

Kuten todettua, on häiritsevä viestintä jo itsessään kriminalisoitu esim. kunnianloukkauksena. Uuden kriminalisoinnin suojelema oikeushyvä olisi kuitenkin julkisessa roolissa toimivan henkilön toiminta ja sen suojaus epäasialliselta painostamiselta häirinnän keinoin. Verkkohäirinnän organisoinnin / maalittamisen kriminalisointi joissain tapauksissa voi olla tarpeellista häirinnän vähentämiseksi, jos häiritsevää.

Maalittamisen tunnusmerkistö

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Tunnusmerkistön tulee olla tarkasti rajattu, kuten muidenkin sananvapauteen kohdistuvien rikosten kohdalla, kuten Medialiitto on lausunnossaan todennut.

Sanoma katsoo, että maalittamisen rikostunnusmerkistön ulkopuolelle tulisi jättää journalistinen julkaisutoiminta, kun se kriittisesti käsittelee yhteiskunnallisia toimijoita silloinkin, kun uutisointi on toistuvaa. Maalittamista ei tyypillisesti tapahdu journalististen julkaisujen kautta. Näiden julkaisujen toimintaa säätelevät jo itsesääteleyelin ja muu lainsäädäntö. Tämä olisi mahdollista tehdä viittaussäännöksellä lakiin sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003) säätämällä, ettei maalittamisena pidetä mainitun lain 2 §:ssä tarkoitettussa julkaisu- tai ohjelmatoiminnassa julkaistuja viestejä. Samoin olisi perusteltua, ettei myöskään journalistien tiedonhankinta tai muu journalistiseen julkaisutoimintaan liittyvä toiminta tai niiden käsittely julkisesti voisi olla ehdotetun rikostunnusmerkistön piirissä.

Muutoinkin on tärkeää huolehtia, että asiallinen kritiikki ei ole tunnusmerkistön piirissä. Näin ollen viittaukset rikoslain 24. luvun mukaisiin yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen ja kunnianloukkaukseen vaikuttavat asianmukaiselta rajaukselta, joiden avulla maalittamisen tunnusmerkistö ei muutu liian laajaksi.

Rikostunnusmerkistön mukaisen maalittamisen ja häirinnän tulee myös olla sellaista, että se on omiaan painostamaan tai uhkaamaan sen kohdetta ja vaientamaan tämän. Kielteisen julkisuuden kohteeksi joutuminen kannustaa luopumaan osallistumisesta julkiseen keskusteluun ja on siten omiaan vähentämään sananvapauden käyttöä. Journalismin näkökulmasta haitallista on sekä journalisteihin itseensä kohdistuva paine että vaikeus löytää haastateltavia. Kohdistuessaan epätasapuolisesti etenkin vähemmistöryhmiin vaientamisvaikutus voi myös vähentää keskustelun moniarvoisuutta ja siten haitata sananvapauden toteutumista. Journalismi ja sen käsittelemät aiheet kaventuvat, jos toimittajat eivät uskalla käsitellä myös polarisoivampia aiheita häirinnän pelossa. Tästä syystä nyt harkittavalla kriminalisoinnilla on paitsi sananvapautta rajoittavia, ainakin jossakin määrin myös sananvapautta edistäviä vaikutuksia. Juuri jälkimmäisiä on useissa poliittisissa kannanotoissa viime aikoina painotettu.

Paitsi että laillinen ja laitton henkilöön kohdistuva negatiivinen viestintä on kyettävä erottelemaan toisistaan, vaientamisvaikutuksen laajuuden arviointi vaatinee vielä lisää todentamista. Passiivisuudelle julkisessa keskustelussa on epäilemättä muitakin syitä. Edellä mainitun oikeutetun henkilöön kohdistuvan kritiikin ohella vaikenemiseen saattaa kannustaa esimerkiksi julkisuuden hallitsemattomuus tai tunnistamattomana pysymisen eräät käytännön edut. Lisäksi on muistettava, että vaikeneminen on myös yksilön oma valinta, jota sananvapaus perusoikeutena niin ikään suojaa (ns. negatiivinen sananvapaus). Kaiken häiritseväksi koetun viestinnän ei siten tule olla maalittamisen tunnusmerkistön piirissä.

On perusteltua myös rajata maalittamisen tunnusmerkistö toimintaan sähköisissä viestintäverkoissa, jossa sitä todellisuudessa esiintyy. Esimerkiksi sosiaalisen median kanavat mahdollistavat hyvin helposti ja nopeasti laajamittaisen häirinnän organisoinnin. On mahdollista, että häirinnän kohde voi välttää maalittamisen pysymällä tällaisten viestintäverkkojen ulkopuolella, mutta käytännössä tällainen viestintäverkoista poistuminen häirinnän pelossa voi johtaa edellä kuvattuun vaientamisvaikutukseen ja kohteen yhteiskunnallisen osallistumisen estämiseen

Sanoman näkemyksen mukaan on hyvä, että ehdotetussa laissa maalittaminen voisi kohdistua tiettyyn henkilöön tämän työtehtävien lisäksi myös yhteiskunnallisten tehtävien vuoksi. Näin huomioitaisiin yhteiskunnallisten tehtävien hoitaminen erikseen, koska maalittamista kohdistuisi myös virka- ja työsuhteiden suhteiden ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan, jonka

vaikutukset ulottuisivat taikka joiden on ainakin tarkoitus tai vähintäänkin mahdollista ulottua yhteiskunnassa laajaan ihmisjoukkoon. Tällaisia yhteiskunnalliseen toimintaan osallistuvia henkilöitä olisivat esimerkiksi toimittajat erilaisissa medioissa.

Ehdotetun rikoslain säännöksen tunnusmerkistö kattaa varsin vähäisen osan siitä ilmiöstä, jota yleiskielessä on totuttu nimeämään maalittamiseksi, on jatkovalmistelussa perusteltua arvioida myös vaihtoehtoisia rikosnimikkeitä. Kuvaavampi nimike voisi olla esimerkiksi häirinnän järjestäminen, joka toisi esiin valitut rajaukset paremmin kuin käsite maalittaminen.

Maalittamisen rangaistusasteikko

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

-

Maalittamisen yritys

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

-

Syyteoikeusjärjestelyt

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

-

Salaiset pakkokeinot ja salaiset tiedonhankintakeinot

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Sanoma katsoo tärkeäksi, että viranomaisten ei tule saada liian kevein perustein käyttöönsä uusia tai muualla jo käytössä olevia pakkokeinoja. On erityisen tärkeää, ettei maalittamisen kriminalisoinnin yhteydessä sallita viranomaisille pakkokeinoja, jotka käytännössä johtavat lähdesuojan murtumiseen muissa kuin sellaisissa rikoksissa, joista saattaa seurata kuuden vuoden vankeus tai ankarampi rangaistus.

Lähdesuoja ei kata suoraan kaikkea julkaisematonta tietoa, vaan lähteen yksilöivää tietoa, joka voi johtaa lähteen tunnistamiseen. Rajanveto lähteen yksilöivän tiedon ja muun julkaisemattoman tiedon välille on kuitenkin vaikeaa. Lähdesuoja olisi kovin kapea mikäli se estäisi vain lähteen henkilöllisyyden luovuttamisen muissa kuin vakavissa rikoksissa, mutta viranomaiset voisivat maalittamisen tutkimisen vuoksi päästä tutkimaan muutoin materiaalia, josta samat tiedot ilmenevät suorasti tai epäsuorasti. Muun julkaisemattoman aineiston penkominen luultavasti voi melko helposti johtaa lähteen paljastumiseen. Tämä on todennäköisempää erityisesti poliisin tutkiessa tietoja samalla, kun tiedossa on koko esitutkinta-aineisto ja esitutkinnan yhteydessä selvitetty tiedot. Ei ole hyväksyttävää, että viranomaisten oikeuksia maalittamisen tutkimiseen lisätään siten, että heillä on mahdollisuus nykyistä kevyemmin perustein käytännössä murtamaan lähdesuoja.

Ehdotusten vaikutukset

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

-

Muut asiat

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

-

Nyberg Onni
Sanoma Media Finland Oy